
Kristina GERGETA SOTONČIĆ

REZULTATI ARHEOLOŠKOG ISTRAŽIVANJA KOD CRKVE SV. PELEGRINA POKRAJ UMAGA

THE RESULTS OF ARCHAEOLOGICAL INVESTIGATION AT THE ST PEREGRINUS CHURCH NEAR UMAG

Kristina Gergeta Sotončić
Grgeti 4, Funtana, Hrvatska
kgergeta@gmail.com

Kristina Gergeta Sotončić
Grgeti 4, Funtana, Croatia
kgergeta@gmail.com

UDK 902/904(497.5Umag)“652“
Prethodno priopćenje – novitates
Primljeno: 23. 3. 2024.
Odobreno: 12. 6. 2024.

UDC 902/904(497.5Umag)“652“
Preliminary report – Novitates
Received: 23 March 2024
Approved: 12 June 2024

Za potrebe uređenja prostora oko crkve sv. Pelegrina južno od Umaga u rujnu 2023. godine provedeno je probno arheološko iskopavanje. Temeljem rezultata iz ukupno četiri probne sonde bilo je moguće definirati dinamiku i kontinuitet korištenja ovoga prostora od antike do danas. Utvrđena je višeslojna stratigrafija naseljavanja tog područja. Crkva sv. Pelegrina nalegla je na dijelove rimske maritimne vile čije je korištenje temeljem pokretnih nalaza potvrđeno do u kasnu antiku. Istraživanjem su otkriveni segmenti prvotnog potpornog zida koji je omeđivao prostor platoa oko crkve te je temeljem podataka iz povijesnog katastra i otkrivenih pokretnih nalaza utvrđena faznost njegove izgradnje.

Archaeological test excavation was performed in September of 2023 ahead of the development of the area around the St Peregrinus (Sveti Pelegrin) church, located to the south of Umag. The results obtained from four exploratory trenches show the dynamics and the continuity of the use of this space from antiquity to the present day. A multilayered stratigraphy of settlement activity was identified. The St Peregrinus church overlaps parts of a Roman period maritime villa the use of which has been confirmed into the late antique period on the basis of recovered artefacts. The investigative work uncovered segments of the initial retaining wall that bounded the area of the plateau around the church building; data from the historical cadastre and the recovered artefacts were used to establish the phases of its construction.

KLJUČNE RIJEČI: Sv. Pelegrin; probno arheološko iskopavanje; povijesni katastar; plato; potporni zid; vila; kasna antika; novi vijek

KEY WORDS: St Peregrinus; archaeological test excavation; historical cadastre; plateau; retaining wall; villa; late antique; post-medieval

UVOD

Planirano uređenje platoa oko crkve sv. Pelegrina, koja se nalazi južno od Umaga, bilo je povod za provođenje probnog arheološkog iskopavanja¹. Ono je provedeno tijekom rujna 2023. godine, a razlozi za takvu vrstu istraživanja bili su trojaki: potvrditi ili opovrgnuti pretpostavku o tome da je crkva nastala na ranijim strukturama iz rimskog doba, utvrditi stanje konstrukcije zida crkve i ogradnog zida koji omeđuje i podupire plato na kojem je ona izgrađena, te spriječiti mogućnost neplaniranih situacija tijekom izvođenja građevinskih radova, a koje bi u konačnici mogle nepovoljno utjecati na eventualno otkrivene arheološke strukture.

Crkva sv. Pelegrina smještena je na rtu Rožac, koji je poznat i kao rt sv. Pelegrina, južno od Umaga, svega 5 km od grada. Nalazi se unutar stambeno-turističkog naselja Sv. Pelegrin koje je izgrađeno tijekom 1960-ih godina (Otočan 2015, 155). Glavni prilaz crkvi je iz smjera

INTRODUCTION

The planned development of the level area (plateau) around the St Peregrinus (Sveti Pelegrin) church building, situated to the south of Umag, gave occasion for the performance of archaeological test excavation.¹ This was performed in September of 2023, driven by a trio of objectives: to confirm or refute the proposition that this church had been erected atop earlier Roman period structures, to determine the structural condition of the wall of the church building and of the retaining perimeter wall that borders and supports the plateau upon which the church building lies, and to forestall any unplanned situations in the course of the performance of construction works that might unfavourably impact archaeological features that may be found.

The St Peregrinus church sits on the Rožac cape (aka Sveti Pelegrin cape), five kilometres to the south of Umag. It is part of the Sveti Pelegrin residential and tourism

Sl. 1 Ortofoto snimak s označenim položajem istraženog dijela lokaliteta na rtu Rožac (izradila K. Gergeta Sotončić).

Fig. 1 Orthophotographic image showing the position of the investigated part of the Rožac cape site (by: K. Gergeta Sotončić).

¹ Investitor i naručitelj radova je Grad Umag, Upravni odjel za upravljanje imovinom, izgradnju i održavanje, G. Garibaldi 6, Umag. Analiza istraženih struktura provodi se u sklopu projekta Hrvatske zaklade za znanost „Rimski krajolik i dinamika naseljavanja istarskih kolonijskih agera“ (IP-2022-10-5496).

¹ The works were contracted by the City of Umag's Administrative Department for Property Management, Building and Maintenance, No. 6 G. Garibaldi street, Umag. The analysis of investigated features is performed in the frame of the Croatian Science Foundation's *The Roman Landscape and Settlement Dynamics of Colonial Agers in Istria* project (IP-2022-10-5496).

županijske ceste koja prolazi naseljem Đuba. Crkva je smještena na platou u dijelu k. č. 3602 k. o. Umag, koji je izdignut u prosjeku za 3 m u odnosu na razinu mora te je istaknut u odnosu na obalu i šetnicu koja se pruža duž obalne linije. Nekoga tko prvi put prilazi obali iz naselja Sv. Pelegrin postojanje crkvice unutar turističkog naselja može iznenaditi. Današnja obalna linija neposredno uz crkvu ne pokazuje tragove ranijih intervencija, već je uređenjem podređena turističkoj namjeni. Do provođenja arheološkog istraživanja jedini vidljivi pokazatelji postojanja starijih struktura bili su kameni monolitni podložak stupova (*stipites*) tjeska za ulje ili vino i ulomak antičkog stupa, koji su položeni uz sjeverni bočni zid crkve.² Značaj ove crkvice i njenog položaja vidljiv je iz pisanih izvora s početka 12. stoljeća, kada je ona prvi put spomenuta. Pretpostavlja se da se u spomen mučeništva sv. Pelegrina prvotno štovala stijena po kojoj je on hodao i na kojoj su, po predaji, ostali otisci njegovih stopala (Bolšec Ferri, Milošević 2012, 77). Sv. Pelegrin je stradao krajem 3. ili početkom 4. stoljeća, u vrijeme Dioklecijanovih progona kršćana. Kazivalo se da ga je sv. Hermagora poslao iz Akvileje na širenje kršćanstva (Bolšec Ferri, Milošević 2012, 77). Po tekstu isprave od 6. svibnja 1106. godine crkvu su izgradili Umažani na položaju starije crkve ili kasnoantičke građevine (Baldaš i dr. 2007, 165). Nekoliko je puta obnavljana: 1401., 1835. i posljednji put 1982. godine (Baldaš i dr. 2007, 165; Jelenić 1997, 73). Zabilježena je u vizitaciji biskupa A. Valiera koji je posjetio umašku

Sl. 2 Kameni monolitni podložak stupova (*stipites*) tjeska za ulje ili vino i ulomak stupa uz sjeverni bočni zid crkve (fotografija: K. Gergeta Sotončić).
Fig. 2 Monolithic stone base of the posts (*stipites*) of an olive or grape press, and a fragment of a post alongside the north wall of the church (photo: K. Gergeta Sotončić).

area, developed in the 1960s (Otočan 2015, 155). Primary access to the church building is from the county road that runs through the Đuba settlement. The church sits atop a level area (the plateau) covering a part of cadastral plot no. 3602 in the cadastral municipality of Umag that rises on average three metres above sea level and stands out in relation to both the shore and the promenade that largely follows the line of the shore. Anyone approaching the shore for the first time from the Sveti Pelegrin settlement may be surprised to see this small church within a tourism resort area. The present-day shoreline adjacent the church shows no traces of earlier interventions; its development has been geared towards tourism.

Up to the archaeological work described here the only visible indicators of the presence of earlier structures were a monolithic base of the stone posts (*stipites*) of an olive or grape press, and a fragment of an antique period post, set along the north wall of the church.² The significance of this small church and of its position is evident from early 12th c. written sources, its earliest known mention. According to the folklore the rock upon which Peregrinus stood retained the imprints of his feet and was initially worshiped in memory of his martyrdom (Bolšec Ferri & Milošević 2012, 77). Peregrinus is held to have been martyred late in the 3rd or early in the 4th c., during the Diocletian persecutions of the Christian sect. The story goes that Hermagoras of Aquileia dispatched Peregrinus to proselytise (Bolšec Ferri & Milošević 2012, 77). According to a document of 6 May 1106 the church was raised by the Umag administration at the location of an earlier church or late antique building (Baldaš et al. 2007, 165). It was renovated on a number of occasions: in 1401, 1835, and most recently in 1982 (Baldaš et al. 2007, 165; Jelenić 1997, 73). There is a record of a visitation of the bishop A. Valier, who toured the Umag parish in 1580. At the time it was under the care of St Peregrinus fraternity (Milošević & Bojić 2011, 106; Baldaš et al. 2007, 165, 166).

The church is a small parallelogram-shaped aisleless structure with a bell cote surmounting the façade. The wall face is formed of ashlar. The building has two windows piercing the south wall, originally arched. The photographic documentation produced in 1970 shows that the walls had been partially walled up to form narrow apertures. The walled-up area was made all the more evident by a layer of plaster or cementitious mortar, while the joints between the ashlar blocks that form the wall face were at the time clearly visible. During the most

² Navedeni nalazi su na tom položaju zabilježeni od sredine 1980-ih godina (Matijašić 1987, 84; Matijašić 1998, 209), ali su otkriveni 1967. godine (Mlakar 1967, 1).

² These finds have been recorded at this position from the mid-1980s (Matijašić 1987, 84; Matijašić 1998, 209), but were found in 1967 (Mlakar 1967, 1).

Sl. 3 Pogled na glavno i bočno pročelje crkve sv. Pelegrina na fotografiji iz 1970. godine (fotografska dokumentacija iz Arhiva Arheološkog muzeja Istre u Puli, FN-8088a).

Fig. 3 View of the façade and side wall of the St Peregrinus church as photographed in 1970 (photographic documentation from the archives of the Archaeological Museum of Istria in Pula, FN-8088a).

župu 1580. godine. O njoj je tada brinula bratovština sv. Pelegrina (Milošević, Bojić 2011, 106; Baldaš i dr. 2007, 165, 166).

Crkva predstavlja tip manje jednobrodne pačetrovinaste građevine sa zvonikom na preslicu nad ulaznim pročeljem. Zidni plašt tvore klesanci. Ima samo dva manja prozora na južnoj fasadi, koji su izvorno bili lučni. Fotodokumentacija iz 1970. godine pokazuje da su prozori već tada bili zazidani, oblika uskih otvora. Zazid je u to vrijeme još bio naglašen slojem žbuke ili cementa, a sljubnice među klesancima koji tvore zidni plašt tada su bile jasno vidljive. Crkva je fugirana cementnim mortom tijekom posljednje obnove početkom 1980-ih godina. Tada je zazid nad prozorima doraden, odnosno obrađen na način da je stopljen s preostalim dijelom fasade. Krov crkve je dvostrešan i prekriven kupama kanalicama. Betonska podloga koja uokviruje crkvu s tri strane položena je na sloj nasipa koji tvore ulomci opeke i kupa kanalice, nabacani u sloju zemlje. Pretpostavljamo da se radi o dijelovima dotrajalog krova koji su poslužili kao improvizirani drenažni sloj prilikom posljednje obnove crkve, a na koji je zatim postavljena betonska obloga. Pred glavnim, ulaznim pročeljem crkve nalazi se stepenica koja je izvorno bila istaknuta, a danas je ukopana u teren te je vidljivo samo njeno gornje lice.

ARHIVSKI PODACI

Arhivski podaci o crkvi sv. Pelegrina, a posebice o mjestu na kojem se nalazi, su malobrojni. Uglavnom se radi o „crticama“, odnosno podacima o izdvojenim arheološkim nalazima čije mjesto pronalaska nije precizno

Sl. 4 Epigrafski spomenik Antimu u lapidariju tršćanskog muzeja (fotografija: K. Gergeta Sotončić).

Fig. 4 An epigraphic monument to Anthimus in the collection of stone monuments of the museum in Trieste (photo: K. Gergeta Sotončić).

recent renovation of the early 1980s the church was repointed with cement mortar. The walled-up area above the windows was reworked, i.e., done in a manner that merged it with the rest of the wall face. The gabled roof is covered with barrel tiles. The concrete underpinning that encircles the footing of the church building is laid atop a layer of fill consisting of fragments of brick and barrel tiles dumped into a layer of soil. We posit that these are discarded parts of a dilapidated roof, installed during the most recent renovation of the building as an improvised drainage layer over which a concrete lining was poured. Facing the façade of the church is a step; originally projecting from the surrounding ground level, it is now flush with the terrain and only its top face remains visible.

THE ARCHIVAL DATA

The archival data concerning the St Peregrinus church, in particular concerning its location, are sparse. They are

ubicirano. Prvi spomen o postojanju arheoloških nalaza na užem području oko crkve sv. Pelegrina potječe iz sredine 19. stoljeća (Kandler 1846, 120). Pietro Kandler je tada u časopisu *L'Istria* naveo da je u blizini crkve sv. Pelegrina postojala rimska luka te je zabilježio ulomke rimske građevinske keramike i mozaika, od kojih su neki pronađeni i u podmorju (Kandler 1846, 120). Vrijedan nalaz predstavlja epigrafski spomenik Antimu (*Anthimus*), robu u carevoj službi (Kandler 1846, 120), koji je po navodu P. Kandlera bio smješten u kapeli obitelji De Franceschi u Đubi (CIL V, 475; Inscr. It. X, 3, 50; Kandler 1876, 123, 124). Spomenik je danas izložen u lapidariju tršćanskog muzeja³. Iako su ga P. Kandler i A. Benedetti datirali oko 80. godine n. e. (Benedetti 1973, 27, 30, 31; Kandler 1876, 124), nova datacija smješta ga u kraj 2. ili početak 3. stoljeća⁴.

O nalazima ulomaka rimske građevinske keramike i mozaika duž obale u blizini crkve sv. Pelegrina pisao je i A. Puschi (Benussi 1928, 259). Ovo područje postalo je predmet interesa, ali isključivo uže stručne javnosti, 1960-ih godina i ponovno 1970. godine. Naime, tadašnji kustos Arheološkog muzeja Istre u Puli, Štefan Mlakar, postupajući po dojavi o pronalasku nalaza na položaju sjeverno od crkve sv. Pelegrina, evidentirao je dijelom uništen skeletni ukop bez priloga te zidove koji su tada bili vidljivi u profilu obale⁵. Mlakar je prvi spomenuo da ogradni, odnosno zaštitni zid oko crkve počiva na starijim zidovima (Mlakar 1970, 2). Tijekom ovih terenskih pregleda evidentirana je i gotička ploča od vapnenca s reljefno izvedenim likom sv. Pelegrina⁶. Ploča je danas uzidana na ulazu u župnu crkvu u Umagu, s njene desne unutarnje strane. Ranije je bila smještena na bočnom zapadnom pročelju župne crkve (Benedetti 1975, 139, sl. 11), gdje je prenesena s nekadašnjih gradskih vrata (Milošević, Bojić 2011, 110).

Nakon 1980-ih godina područje oko crkve sv. Pelegrina spominjalo se samo u kontekstu stručne literature i prostornoplanske dokumentacije⁷. Prvi istražni radovi inicirani su i provedeni za potrebe uređenja platoa oko crkve 2023. godine. Arheološkim radovima prethodilo je geofizičko istraživanje koje je provedeno na platou oko crkve, s ciljem utvrđivanja

for the most part brief written notes, i.e., data on isolated archaeological finds with no precise location data. The first mention of the presence of archaeological finds in the immediate vicinity of the St Peregrinus church comes to us from the mid-19th c. (Kandler 1846, 120). At the time Pietro Kandler noted in the journal *L'Istria* that there had been a Roman period port near the church and recorded fragments of Roman period ceramic building material (CBM) and mosaics, some of which were found on the seabed (Kandler 1846, 120). Notable is the find of an epigraphic monument mentioning Anthimus, a slave in the imperial service (Kandler 1846, 120), which P. Kandler says was located in the chapel of the De Franceschi family in Đuba (CIL V, 475; Inscr. It. X, 3, 50; Kandler 1876, 123, 124). The piece is now exhibited as part of the stone sculpture collection of the museum in Trieste.³ Although both P. Kandler and A. Benedetti dated the piece to ca 80 CE (Benedetti 1973, 27, 30, 31; Kandler 1876, 124), a new dating puts it in the late 2nd or early 3rd c.⁴

A. Puschi (Benussi 1928, 259) also wrote concerning the finds of fragments of Roman period CBM and mosaics along the shore and near the St Peregrinus church. The area became a subject of interest in the 1960s and again in 1970, but only within the specialist community. Štefan Mlakar, then a curator of Pula's Archaeological Museum of Istria, acting upon a report of the discovery of artefacts at a position to the north of the church, recorded a partially destroyed skeletal burial without grave goods, and walls that were visible at the time in the profile of the shore.⁵ It was Mlakar who first noted that the encircling, i.e., retaining perimeter wall around the church sat atop older walls (Mlakar 1970, 2). This field survey work also recorded a Gothic limestone panel with a relief image of Peregrinus.⁶ The panel is now incorporated into the wall at the entrance to the parish church in Umag, to the interior right side. It had previously been located at the west side exterior wall face of the parish church (Benedetti 1975, 139, sl. 11), where it had been set after being moved from what were once the city gates (Milošević & Bojić 2011, 110).

In the period following the 1980s the area around the St Peregrinus church was mentioned only in the

³ Civico Museo d'Antichità J.J. Winckelmann.

⁴ Prema podacima koji su navedeni uz inventarni broj epigrafskog spomenika: inv. 13560. (<https://museoantichitawinckelmann.it/visita-2/materiali-di-provenienza-istriana/#antimo>).

⁵ Bili su vidljivi u profilu obale prije izgradnje obalnog zida.

⁶ Fotografija je evidentirana u knjizi negativa Arheološkog muzeja Istre u Puli pod brojem FN-6288, ali nedostaje.

⁷ Za najrecentnije navođenje lokaliteta u stručnoj literaturi vidi: Bulić 2014, 322.

³ The Civico Museo d'Antichità J.J. Winckelmann.

⁴ Based on the data provided for epigraphic monument inventory number: inv. 13560 (<https://museoantichitawinckelmann.it/visita-2/materiali-di-provenienza-istriana/#antimo>).

⁵ They were visible in the profile of the shore prior to the construction of the coastal wall.

⁶ The photograph is recorded in the book of negative images of the Archaeological Museum of Istria in Pula under number FN-6288, but is missing.

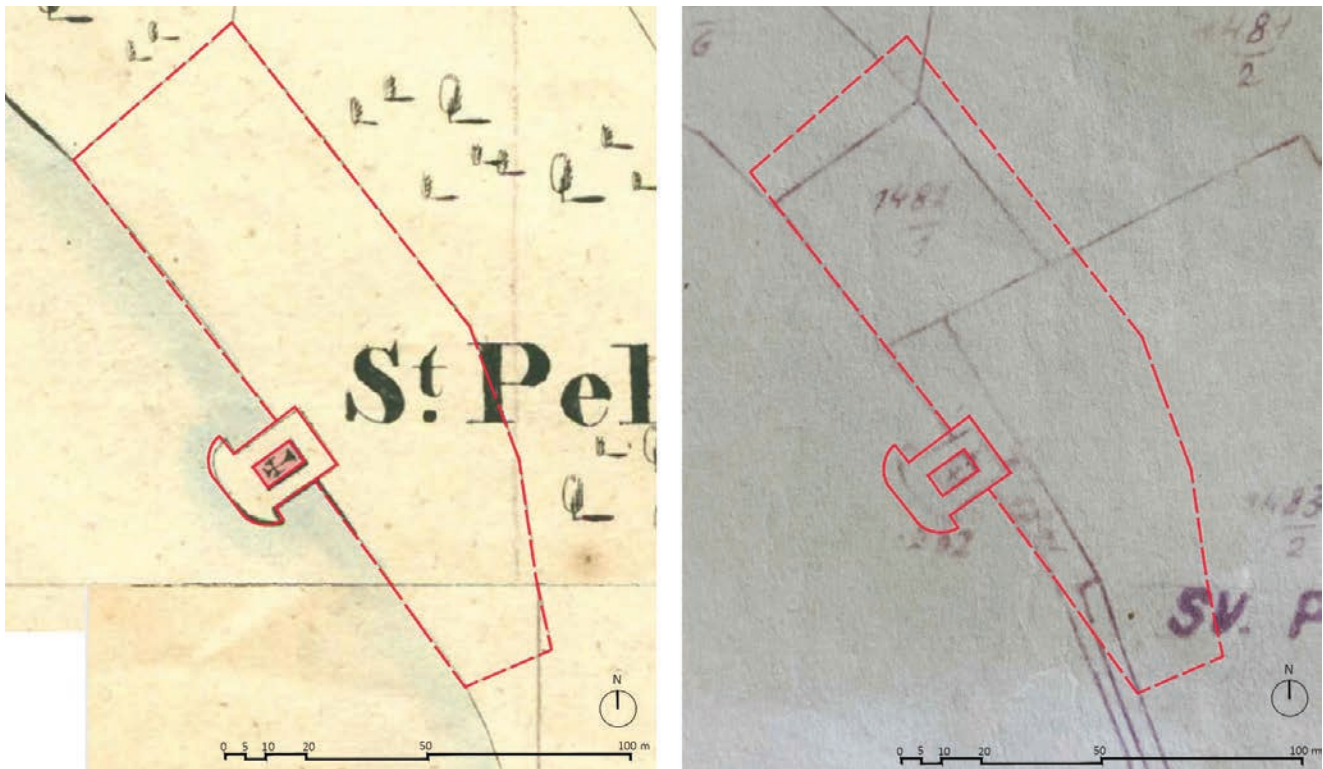
Sl. 5 Ploča od vapnenca s reljefno izvedenim likom sv. Pelegrina (fotografija preuzeta iz: Milošević, Bojić 2011, 110).

Fig. 5 Limestone panel with the image of St Peregrinus in relief (photo from: Milošević & Bojić 2011, 110).

anomalija koje bi upućivale na točan položaj očekivanih arheoloških struktura. Mjerenje, koje je zahvatilo dubinu do 4,3 m, zabilježilo je zidove u zapadnom dijelu platoa. Ostale evidentirane anomalije protumačene su kao materijal koji se razlikuje po sastavu unutar sloja nasipa (Salković, Groznica 2023, 7-9, prilog 6). Uz uvažavanje rezultata dobivenih nedestruktivnom metodom, položaj arheoloških sondi ipak je odabran ponajprije na temelju pretpostavke o tome da je crkva izgrađena na starijim strukturama, kao i temeljem podataka koji su zabilježeni na povijesnom (franciskanskom) katastru. Prva katastarska izmjera iz prve polovice 19. stoljeća i sve njene daljnje reambulacije vrlo su vrijedan izvor podataka pri proučavanju promjena u organizaciji prostora. Posebice je to vidljivo u slučaju lokacije crkve sv. Pelegrina. Naime, usporedimo li važeću katastarsku izmjeru s prvotnom, jasno se izdvajaju dvije faze izgradnje potpornog zida koji definira gabarite platoa. Najranije zabilježen ogradni zid imao je oblik izduženog pravokutnika čije su bočne strane sužene u odnosu na današnji ogradni zid, a na krajnjem, zapadnom dijelu on se širi i završava

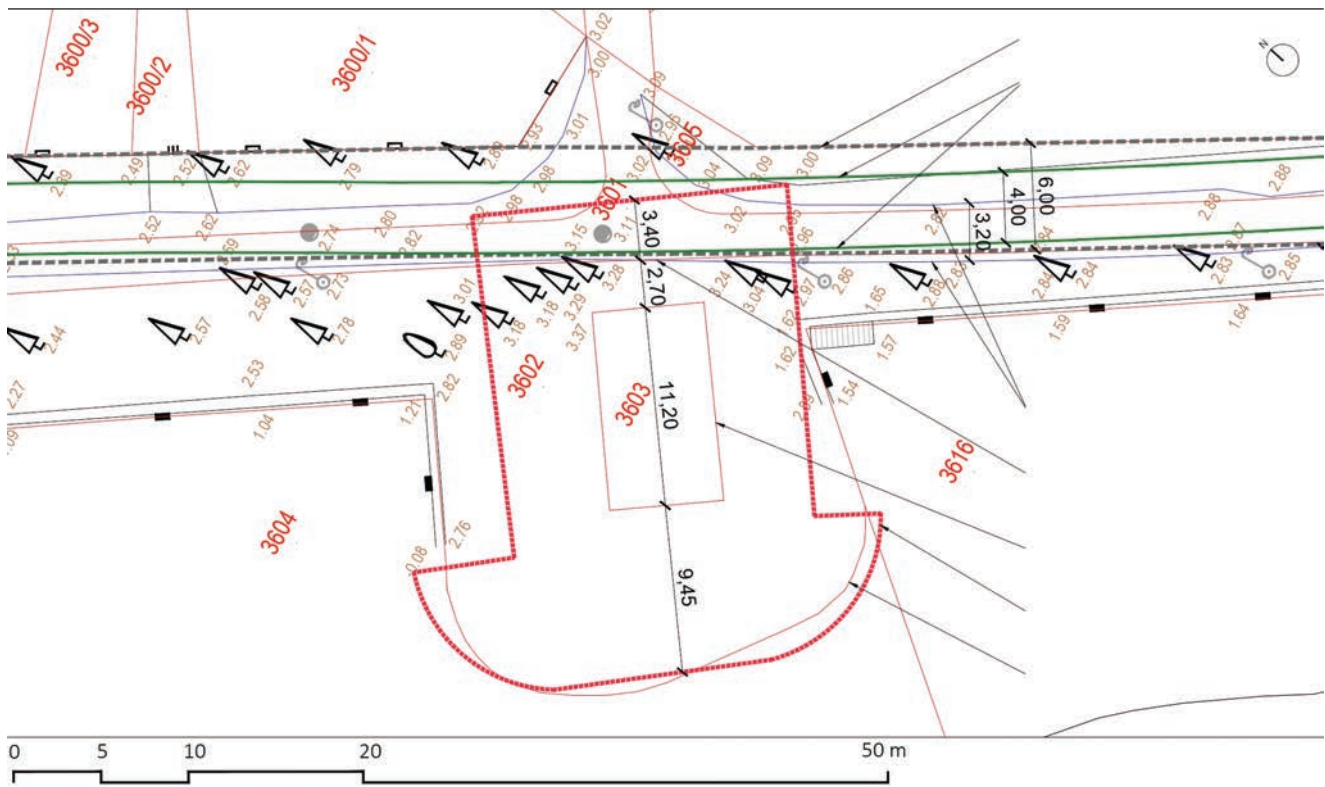
context of the specialist literature and in spatial planning documentation.⁷ The first investigative work was initiated and performed ahead of the development of the plateau around the church in 2023. The archaeological work was preceded by geophysical investigation of the plateau around the church building, aimed at identifying anomalies that would indicate the exact position of expected archaeological features. Sensing instruments gathered data up to a depth of 4.3 metres, recording walls in the west end of the plateau. Other recorded anomalies were interpreted as material differing in composition within the fill layer (Salković & Groznica 2023, 7-9, appendix 6). Mindful of the results obtained by the non-destructive method, the positioning of the archaeological trenches was, however, driven primarily by the hypothesis that the church was built atop older structures, and by the data recorded in the historical (Franciscan) cadastre. The first cadastral survey of the first half of the 19th c., and all of its further revisions, are a first-rate source of data to any study of change in spatial use and disposition. This is particularly evident in the case of the location of the St Peregrinus church. If we compare the current cadastral survey with the initial survey, namely, we can clearly distinguish two phases of the construction of the retaining wall that forms the footprint of the plateau. The earliest recorded perimeter wall took the form of an elongated rectangle, with the side walls narrower in comparison to the present-day perimeter wall, spreading broader at the westernmost extent, terminating in a semi-circular segment, which gave the plateau of the time the form of a stylised anchor. We posit that this layout acted as a defence against waves (Pustijanac & Gergeta Sotončić 2023, 22) given that the Sveti Pelegrin cove is not as well protected as are, for example, the coves to the south of the Sveti Ivan Kornetski settlement, or to the north of Kravljji cape. The cadastral plot of the time, which covered the plateau around the church and, we posit, followed the original contours of the perimeter wall, ran under the present-day asphalt paved promenade following the line of the shore to the back of the church. The 1960s saw the urbanisation of the coastal area and the development of the Sveti Pelegrin settlement. The appearance of the plateau remained unchanged to at the latest 1967 given that an aerial image created the following year (1968) shows it having its present-day form. The plateau was broadened with fill added to both sides. Minor interventions and repairs in the present form of the perimeter wall are evident from the use of different materials for the pointing of the joints between the stone blocks, while to the

⁷ For the most recent mention of the site in the specialist literature see: Bulić 2014, 322.

Sl. 6 Položaj platoa i crkve sv. Pelegrina na katastarskoj podlozi iz 1818. godine i na podlozi koja bilježi stanje između 1954. i 1968. (preuzeto iz: Pustijanac, Gergeta Sotončić 2023, kartografski prilozi list 01 i 07).

Fig. 6 The position of the plateau and the St Peregrinus church on a cadastral plan of 1818, and on a plan that shows the situation between 1954 and 1968 (from: Pustijanac & Gergeta Sotončić 2023, cartographic appendices, sheets 01 and 07).

Sl. 7 Geodetska podloga s preklapom kontura prve faze platoa s crkvom sv. Pelegrina i sadašnjeg stanja (preuzeto iz: Pustijanac, Gergeta Sotončić 2023, grafički prilog list 13).

Fig. 7 A geodetic plan overlapped with the contours of the first phase plateau with the St Peregrinus church, and the current situation (from: Pustijanac & Gergeta Sotončić 2023, graphical appendix, sheet 13).

Sl. 8 Mjesto spoja ogradnih zidova iz prve i druge faze na sjeverozapadnom i južnom dijelu danas vidljivog zida (fotografija: K. Pustijanac).

Fig. 8 The seam between the perimeter walls of the first and second phases at the northwest and south part of the presently visible wall (photo: K. Pustijanac).

polukružnim segmentom, čime je plato tada poprimio oblik stiliziranog sidra. Pretpostavljamo da je takav izgled bio u funkciji obrane od valova (Pustijanac, Gergeta Sotončić 2023, 22), s obzirom na to da uvala sv. Pelegrina nije toliko zaklonjena kao što su to primjerice uvala smještena južnije uz naselje Sv. Ivan Kornetski i sjevernija na položaju Kravlji rt. Tadašnja katastarska čestica koja je obuhvaćala prostor platoa oko crkve i time, pretpostavljamo, izvorne gabarite ogradnog zida, pružala se ispod današnje asfaltirane šetnice koja prati obalnu liniju, uz začelje crkve. Tijekom 1960-ih godina došlo je do urbanizacije obalnog područja i izgradnje naselja Sv. Pelegrin. Izgled platoa ostao je nepromijenjen do najkasnije 1967., s obzirom na to da je na zračnoj snimci nastaloj godinu kasnije (1968.) on već poprimio današnji oblik. Tada je plato proširen nasipavanjem bočnih strana. Iako se na današnjem ogradnom zidu mogu vidjeti naknadne manje intervencije i sanacije uočljive po upotrebi različitih materijala pri zapunjavanju fuga među kamenim blokovima, na sjeverozapadnom i južnom dijelu ogradnog zida očuvane su vertikalne reške koje označavaju mjesto spoja ogradnih zidova iz prve i druge faze (Pustijanac, Gergeta Sotončić 2023, 42).

REZULTATI ARHEOLOŠKOG SONDIRANJA

Podaci o formiranju prve faze zaštitnog zida, ali i potvrda pretpostavki o arheološkim nalazima na užem prostoru oko crkve sv. Pelegrina dobiveni su probnim arheološkim iskopavanjem koje je provedeno na platou neposredno uz i oko crkve (Gergeta Sotončić 2023). Osnovna misao vodilja pri odabiru položaja

northwest and south there is a surviving vertical seam along the full height indicating the meeting of the first and second phases of the perimeter wall (Pustijanac & Gergeta Sotončić 2023, 42).

THE RESULTS OF THE EXPLORATORY EXCAVATION WORK

Data on the formation of the first phase of the retaining wall and confirmation of the posited presence of archaeological artefacts in the area near the St Peregrinus church were obtained from the exploratory archaeological excavation work performed on the plateau immediately adjacent to and around the church building (Gergeta Sotončić 2023). The guiding consideration in siting the trenches, drawing on the available data from the specialist documentation, was that this was a stratified archaeological site and that, in light of the planned development of the plateau, we should determine the manner in which the St Peregrinus church building was footed, and ascertain the condition of the wall that borders the plateau surrounding the building.

The archaeological exploratory excavation began with the opening of a one-by-three-metre trench (Trench 1) adjacent to the northwest corner of the church. It was aligned to have its longer side run along the side wall of the church. This was done with the objective of determining whether the exterior walls of the church rested directly atop earlier structures, whether there were traces of burials immediately alongside the church, and to ascertain the condition of the walls of the building envelope. Lying beneath the recent soil layers is a layer of

sondi bila je da se, s obzirom na dostupne podatke iz stručne dokumentacije, radi o višeslojnom arheološkom lokalitetu te da za potrebe planiranog zahvata uređenja platoa valja utvrditi način na koji je temeljena crkva sv. Pelegrina, kao i provjeriti stanje zida koji omeđuje plato oko crkve.

Arheološko sondiranje započelo je otvaranjem sonde (sonda zabilježena pod rednim brojem 1) dimenzija 1 x 3 m, uz sjeverozapadni ugao crkve. Položena je na način da je njena duža strana pratila bočni zid crkve. Time se željelo utvrditi počiva li perimetralni zid crkve direktno na starijim strukturama, ima li neposredno uz crkvu tragova ukopa, kao i provjeriti stanje zidnog plašta crkve. Ispod recentnih zemljanih slojeva protezao se sloj rahle crvenkastosmeđe zemlje sa sitnim kamenjem, tragovima žbuke te nešto ulomaka tegula i kamenih tessera podnog mozaika (SJ 004). Ispod tog sloja, u sjevernoj polovici sonde na koti A. V. 2,49 m otkriven je polukružni apsidalni završetak građen od poluobrađenog i neobrađenog kamenja (SJ 006), koji je, pretpostavljamo, bio u funkciji niše, te dio zida (SJ 008) koji se proteže okomito na sjeverni perimetralni zid crkve. U sjeveroistočnom uglu sonde, uz samo pročelje crkve te između zidova SJ 006 i 008 protezao se sloj urušenja od masivnog neobrađenog kamenja (SJ 007). U južnoj polovici sonde, ispod urušenja SJ 005 i sloja smeđe zemlje bez primjesa (SJ 009) otkriven je podni mozaik od jednostavnih bijelih kamenih tessera (SJ 010), koji se neoštećen proteže ispod sjevernog zida crkve i zida SJ 008. U dijelu uz zid SJ 008 podni mozaik je prekriven žbukom koja je bila nanosena na vanjsko lice zida, a koja je dijelom oštećena. Dimenzije tessera podnog mozaika variraju u širini od 1 do 1,5 cm, a prosječna dužina im je 2,5 cm. Pod ima blagi pad prema jugu te kota mozaika varira od A. V. 2,14 - 2,16 m. Donji dio sjevernog perimetralnog zida crkve, koji se tehnikom izgradnje u potpunosti razlikuje od ostalog i do tada vidljivog dijela zidnog plašta, preslojio je dio antičkih zidova. Iako su oba dijela zida vrlo nepravilne tehnike gradnje, razlikuje ih vezivo korišteno pri slaganju kamenih blokova.

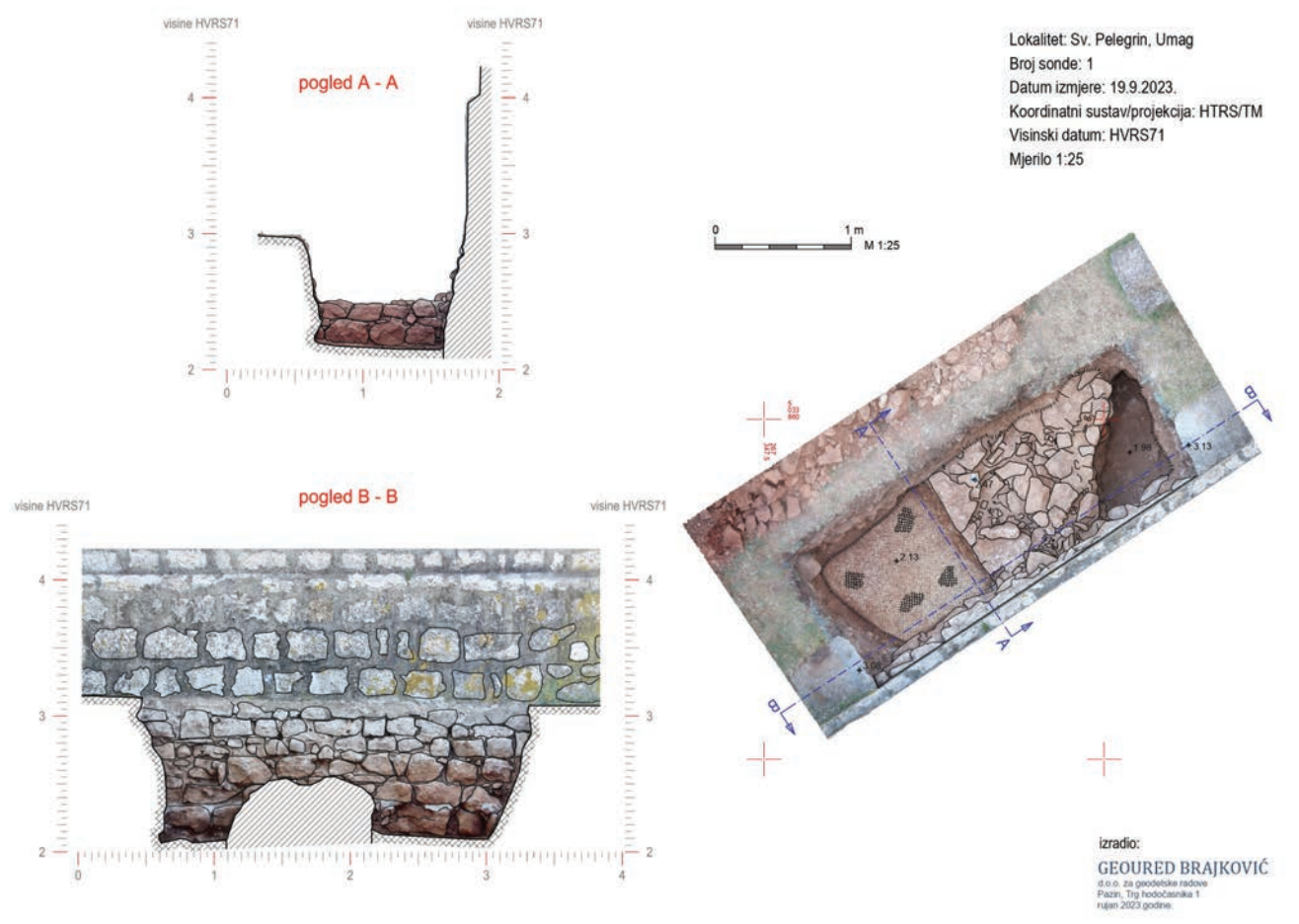
Zahvaljujući pomnom odabiru njena položaja i koncentraciji nepokretnih nalaza unutar nje, u drugoj sondi je dobiveno najviše podataka o kontinuitetu korištenja prostora oko crkve. Za odabir položaja sonde 2 bio je presudan povijesni katastar iz prve polovice 19. stoljeća. Sonda je otvorena sjeverozapadno od crkve, na mjestu pretpostavljenog „loma“ starijeg zida. Početno predviđene dimenzije sonde od 2 x 2 m proširene su zbog kvalitetnijeg definiranja otkrivenih struktura. Već su u površinskom sloju, uz recentne nalaze (uglavnom

loose reddish-brown soil with pebbles, traces of plaster, and some fragments of tegulae and stone tesserae from a mosaic pavement (SU 004). A semi-circular apsidal terminus built of coarsely dressed stone and rubble (SU 006) was found beneath this layer, in the north half of the trench at an absolute elevation of 2.49 metres, which we posit served as a niche, and part of a wall (SU 008) that runs perpendicular to the north exterior wall of the church building. A collapse layer consisting of massive rubble (SU 007) covers the northeast corner of the trench, immediately adjacent to the church wall face, and between walls SU 006 and SU 008. A mosaic pavement of plain white stone tesserae (SU 010) that runs, undamaged, beneath the north wall of the church and wall SU 008, was found in the south half of the trench, beneath collapse layer SU 005 and a layer of brown soil absent inclusions (SU 009). In the area along wall SU 008 the mosaic pavement is covered with the plaster that was applied to the outside face of the wall, which is partially damaged. The mosaic pavement tesserae vary

Sl. 9 Pogled na nišu i podni mozaik u sondi 1 (fotografija: K. Gergeta Sotončić).

Fig. 9 View of the niche and mosaic pavement in Trench 1 (photo: K. Gergeta Sotončić).

Sl. 10 Fotogrametrijski snimak nalaza u sondi 1 (izradio: GEoured BRAJKOVIĆ d.o.o., rujun 2023, Pazin).

Fig. 10 Photogrammetric image of the finds in Trench 1 (by: GEoured BRAJKOVIĆ d.o.o., September 2023, Pazin).

su to bili ulomci opeke), bili prisutni i nalazi antičke datacije. Na koti A. V. 2,6 m, odnosno na dubini od svega 20-ak cm od zatečene hodne površine, otkriven je zid koji se pruža u smjeru sjeverozapad – jugoistok (SJ 014). Građen je od obrađenog kamenja koje je povezano žbukom oker boje. U sjevernom dijelu sonde, u ravnini s tim zidom, na koti koja varira od A. V. 2,51 – 2,62 m, protezao se sloj urušenja koji je tvorilo poluobrađeno i neobrađeno kamenje te veći izvaljani kameni obluci (SJ 015). Južno i istočno od zida SJ 014 pružao se sloj kompaktne smeđe zemlje (SJ 016). Zid SJ 014 zatvarao je južni dio prostorije prekrivene podnim mozaikom (SJ 019) koji tehnikom polaganja i načinom slaganja tessera odgovara onome iz sonde 1. Jedino bi otvaranjem neistraženog prostora između sonde 1 i 2 bilo moguće utvrditi radi li se o jedinstvenoj prostoriji ili o dvjema manjim, zasebnim prostorijama. Okomito na zid SJ 014 pruža se zid SJ 018. On je anorganski vezan uz SJ 014 i tehnikom izgradnje: masivno poluobrađeno kamenje, koje se u potpunosti razlikuje od zida na koji je dograđen.

in width from one to 1.5 centimetres, with an average length of 2.5 centimetres. The pavement has a slight incline to the south, with the absolute elevation ranging from 2.14 to 2.16 metres. The lower part of the church's north exterior wall, exhibiting a building technique that differs entirely from the remainder and up to this time visible part of the exterior wall envelope, overlaps a part of the antique period walls. Although both parts of the wall are uncoursed, they differ in terms of the mortar used to bed the stone blocks.

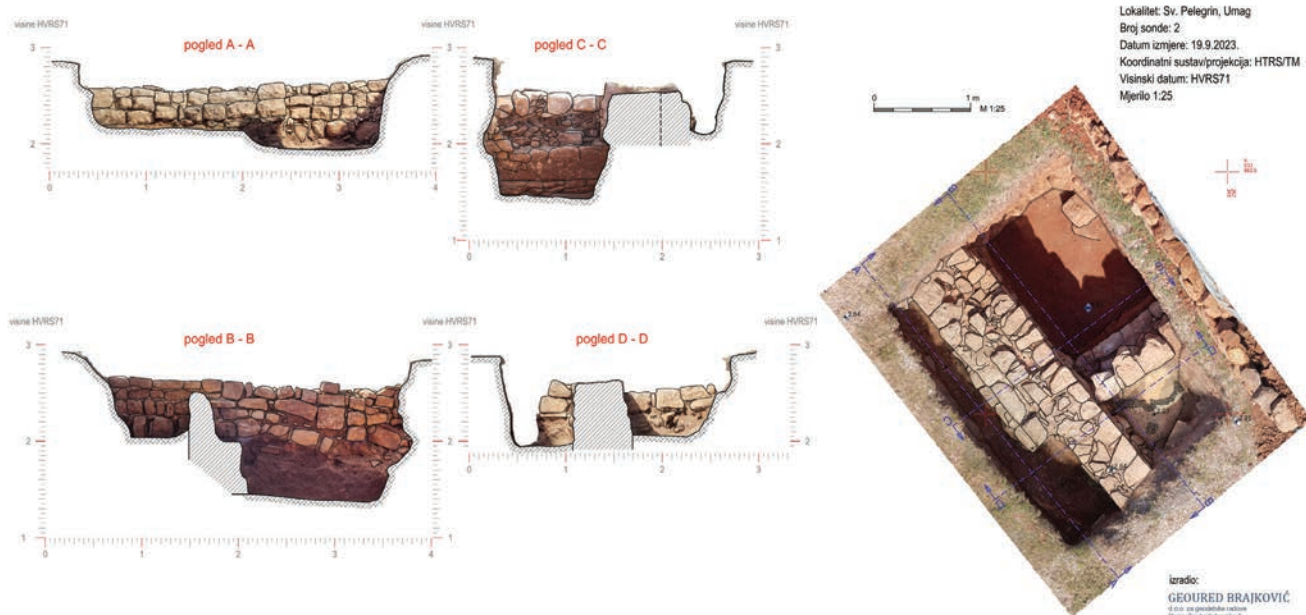
The careful siting of the second trench, and the concentration of artefacts recovered from it, has yielded the bulk of the data pointing to continuity in the use of the area around the church. The siting of Trench 2 was primarily informed by the historical cadastre of the first half of the 19th c. The trench was opened northwest of the church building, at the place of the hypothesised abrupt change of alignment of the older wall. The initially envisaged trench dimensions of two-by-two metres

Sl. 11 Pogled na strukture u sondi 2 (fotografija: K. Gergeta Sotončić).
Fig. 11 View of the features in Trench 2 (photo: K. Gergeta Sotončić).

Pretpostavljamo da je tijekom njegove izgradnje došlo do oštećenja podnog mozaika (SJ 019) koji je otkriven ispod sloja SJ 016 u istočnom dijelu sonde. U sjevernom dijelu sonde, ispod nasipa SJ 013 i urušenja SJ 015, na koti koja varira od A. V. 1,82 - 2,08, otkriveno je urušenje zida SJ 018 (oznake SJ 022). Zid SJ 018 je podignut na sloju zemlje i kamenja te je nalegao na SJ 026 - zid od masivnih, pravilno slaganih kamenih blokova. Uz vanjsko lice zida SJ 026 vidljivi su ostaci žbuke kojom je zid bio prekriven (SJ 029). SJ 026 se pruža ispod zida SJ 014. Zbog ograničenih dimenzija sonde i skučenosti duž njenog zapadnog dijela nije otkriven nastavak zida prema jugu. Zid SJ 026 je izgrađen na zemlji zdravici (SJ 030). Zid SJ 014 je naknadno dograđen uz svoje južno lice (oznaka dogradnje je SJ 032). Donja kota ovoga zida

were enlarged in order to better identify the uncovered structures. Artefacts of antique period date were found in the surface layer along with recent finds (mostly fragments of brick). A wall running northwest to southeast (SU 014) was found at an absolute elevation of 2.6 metres, i.e., at a depth of about 20 centimetres from the current occupational surface. It is built of dressed stone and bonded with ochre coloured mortar. A collapse layer consisting of coarsely dressed stone, rubble, and rounded cobbles (SU 015) runs along the north end of the trench, level with this wall, at an absolute elevation ranging from 2.51 to 2.62 metres. A layer of compact brown soil (SU 016) covers the area to the south and east of wall SU 014. Wall SU 014 bordered the south end of a room with a mosaic pavement (SU 019) consistent with the pavement found in Trench 1 in terms of the installation of the pavement and setting of the tesserae. The only way to determine if this is a single room or two smaller separate rooms would be to open the uninvestigated area between Trenches 1 and 2. Wall SU 018 runs perpendicular to wall SU 014. It's connection to SU 014 is inorganic in terms of the building technique: massive coarsely dressed stone is entirely inconsistent with the wall it is attached to. It appears that the mosaic pavement (SU 019) found under layer SU 016 in the east end of the trench was damaged when this wall was built. The collapse layer (SU 022) of wall SU 018 was found in the north end of the trench, beneath fill layer SU 013 and collapse layer SU 015, at absolute elevations ranging from 1.82 to 2.08 metres.

Sl. 12 Fotogrametrijski snimak nalaza u sondi 2 (izradio: GEoured BRAJKOVIĆ d.o.o., rujan 2023, Pazin).
Fig. 12 Photogrammetric image of the finds in Trench 2 (by: GEoured BRAJKOVIĆ d.o.o., September 2023, Pazin).

odgovara koti vapnene podnice (SJ 020), koja je uočena u južnom uglu sonde, a koja se javlja na A. V. 2,34 m. Podnica je položena na sloju masne crvenkastosmede zemlje (SJ 031) ispod koje je, na A. V. 1,94 m, otkrivena podloga podnog mozaika (SJ 033).

Sondiranje je zatim usmjereno na prostor neposredno uz postojeći zaštitni zid, u najistaknutijem dijelu platoa. Odmah ispod sloja kamene frakcije otkriven je sloj vapnene žbuke oker boje koji se proteže većim dijelom sonde (SJ 024). Njena kota odgovara koti istovjetne vapnene podnice (SJ 020) čiji je dio otkriven u južnom dijelu sonde 2. Preostalim dijelom sonde i ispod tog sloja vapna prati se nekoliko slojeva nasipa koji prekrivaju unutarnje lice ogradnog zida (SJ 035). Zid je građen od masivnog poluobrađenog kamenja koje je slagano u pravilne redove bez korištenja veziva. Temeljen je na sloju zemlje, ispod kojeg je matična stijena koja je vidljiva i u dijelu podmorja pred današnjim potpornim zidom. U tom dijelu se potez starog ogradnog zida podudara s potezom današnjeg potpornog zida platoa. Ukupna debljina ogradnog zida iznosi 1,50 m pri samom vrhu, dok na koti temelja ona iznosi 1,95 m.

Ne bi li se pronašao nastavak zida SJ 014 čiji je segment istražen unutar sonde 2, i ujedno „lom“ dijela starog ogradnog zida u južnom dijelu platoa, posljednja sonda je otvorena jugoistočno od crkve. I u ovom dijelu platoa slijedilo je nekoliko slojeva nasipa koji su, u manjoj ili većoj mjeri sadržavali tragove vapnene žbuke. Tek zemljani sloj s tragovima vapnene žbuke, manjim kamenjem i značajnom količinom ulomaka tegula (SJ 042) predstavlja urušenje krovne konstrukcije antičke građevine, dok su svi oni gornji sukcesivni slojevi urušnja i nasipavanja. Urušenje krova prekrivalo je zid koji se pruža u pravcu sjeveroistok – jugozapad. Kota gornjeg lica zida iznosi 1,84 m A.V., a izgrađen je na matičnoj stijeni.

Sl. 13 Pogled na vapnenu podlogu i nasip u sondi 3 (fotografija: K. Gergeta Sotončić).

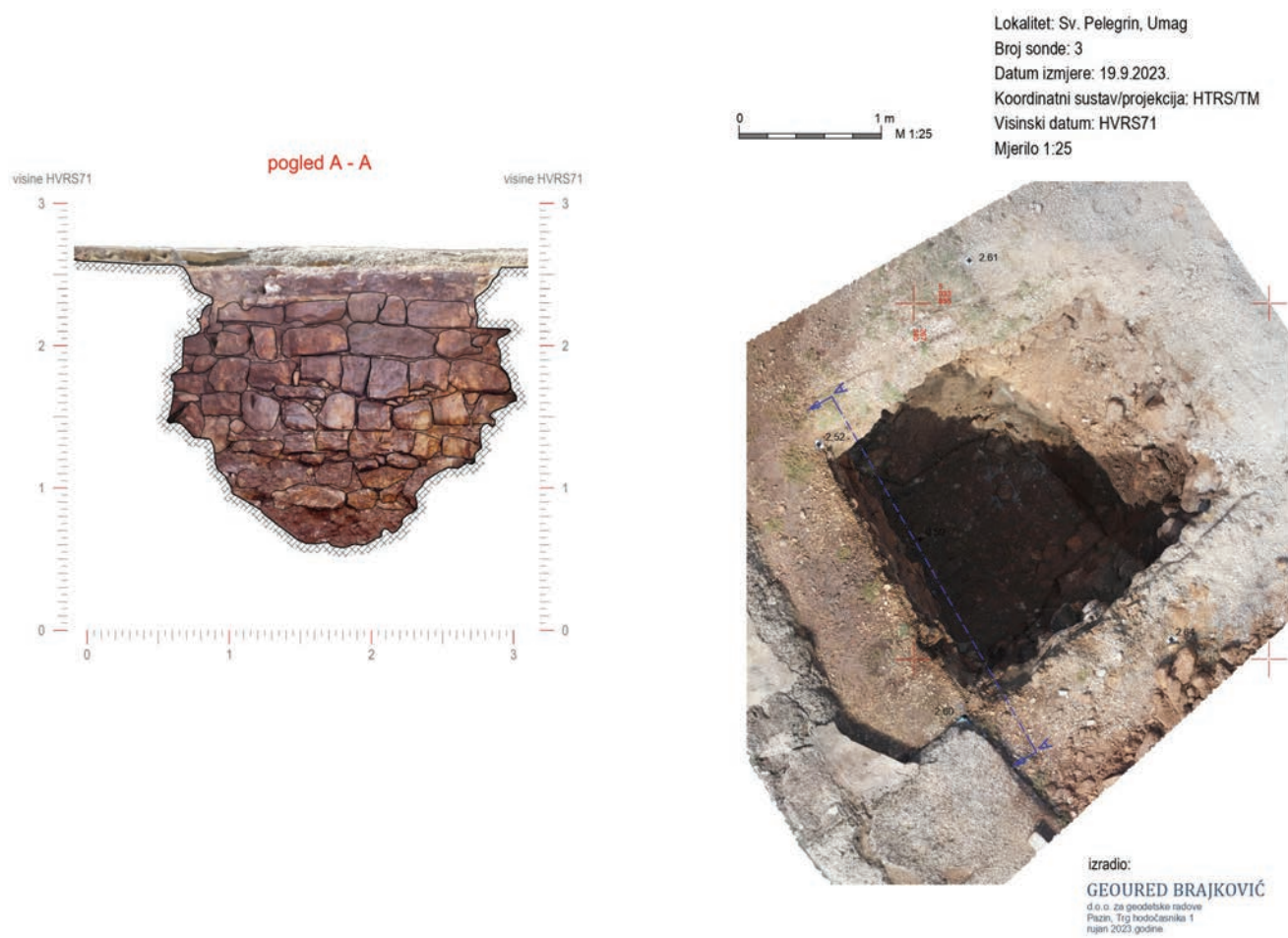
Fig. 13 The lime pavement and fill in Trench 3 (photo: K. Gergeta Sotončić).

Wall SU 018 was raised atop a layer of soil and rock and overlaps SU 026, a wall of massive coursed stone blocks. Along the outside face of wall SU 026 we see the remains of its plaster render (SU 029). SU 026 runs beneath wall SU 014. The southward continuation of this wall was not determined on account of the limited dimensions of the trench and the constricted conditions in its west end. Wall SU 026 sits on the subsoil (SU 030). The south face of wall SU 014 saw a later integration (SU 032). The lower elevation of this wall is consistent with the elevation of the lime pavement (SU 020) observed in the south corner of the trench, which appears at an absolute elevation of 2.34 metres. This pavement is laid atop a layer of soapy reddish-brown soil (SU 031) beneath which the substrate of a mosaic pavement (SU 033) was found at an absolute elevation of 1.94 metres.

Trench work was then directed towards the area adjacent to the existing retaining wall, at the furthest projecting part of the plateau. Just beneath the gravel layer we found a layer of ochre coloured lime mortar covering most of the trench area (SU 024). Its elevation corresponds to that of the section of lime pavement (SU 020) found in the south end of Trench 2. Through the remainder of the trench and beneath this lime layer we see several layers of fill that cover the inside face of the perimeter wall (SU 035). The wall is built of massive coarsely dressed stone laid in courses without bonding mortar. It is footed on a layer of soil, beneath which lies the bedrock that is also visible over a part of the seabed facing the present-day retaining wall. In this part the line of the old perimeter wall corresponds with the line of the present-day plateau retaining wall. The perimeter wall is 1.50 metres thick at its top and 1.95 metres thick at its foot.

With the objective of finding the continuation of wall SU 014, a part of which was investigated in Trench 2, and the abrupt change of direction of a part of the old perimeter wall in the southern part of the plateau, the final trench was opened southeast of the church. Here too we found several layers of fill that, to a greater or lesser extent, contained traces of lime mortar. A layer of soil with traces of lime mortar, pebbles, and a significant quantity of tegulae sherds (SU 042) comprises the collapse of the roof structure of an antique period structure, while all of the layers above it comprise successive episodes of collapse and fill. The roof collapse layer covered a wall aligned northeast to southwest. This wall is footed on the bedrock and has an absolute elevation at its top of 1.84 metres.

The recovered artefacts confirm continuity of use at this micro-location in the late antique period. Along with

Sl. 14 Fotogrametrijski snimak nalaza u sondi 3 (izradio: GEOURED BRAJKOVIĆ d.o.o., rujan 2023, Pazin).

Fig. 14 Photogrammetric image of the finds in Trench 3 (by: GEOURED BRAJKOVIĆ d.o.o., September 2023, Pazin).

Otkriveni pokretni nalazi potvrđuju kontinuitet korištenja ove mikrolokacije tijekom kasne antike. Uz uobičajene nalaze antičke građevinske keramike (tegula, imbreksa i spica), koju je zbog nepostojanja radioničkog

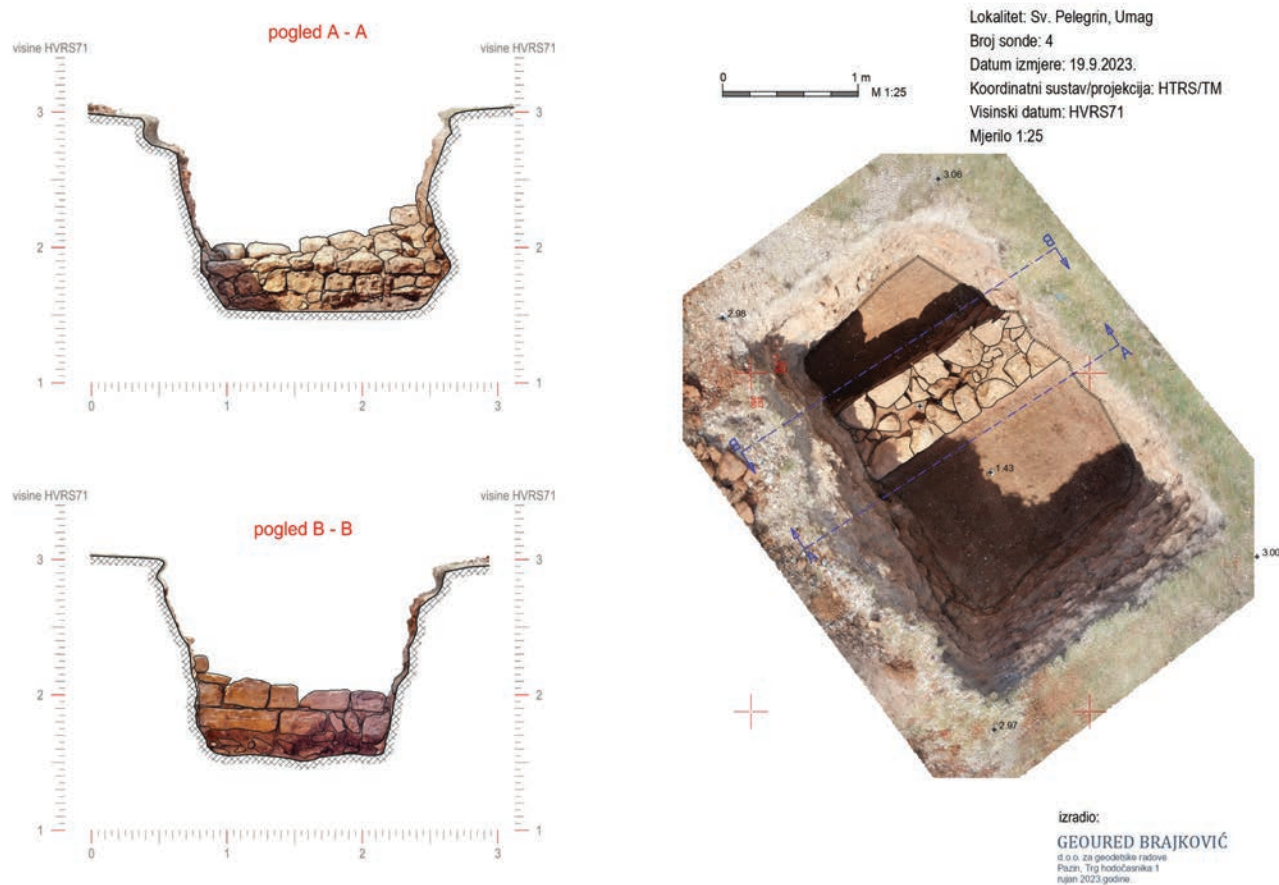

Sl. 15 Pogled na segment zida, zemlju zdravicu i sloj žbuke koji se proteže zapadnim dijelom sonde 4 (fotografija: K. Gergeta Sotončić).

Fig. 15 View of a wall segment, subsoil, and a layer of mortar in the west end of Trench 4 (photo: K. Gergeta Sotončić).

typical finds of antique period CBM (tegulae, imbrices, *spicae* floor tiles), which cannot, given the absence of maker's marks, be dated to a precise period, there is a very small quantity of cooking ware and amphorae sherds. The most representative find is certainly that of the handle of an *oenophorus* (wine jar) with a twisted decoration, the likes of which were in use over the broad period from the late 1st to the early 3rd c. (Atlante I 1981, 233-235; Brusić 1999-2000, 85). The geographically nearest analogous example of an *oenophorus*, surviving intact, was found at the Katoro cape at the north port position, dated to the 2nd to 3rd c. (Milošević Zakić, Bojić & Crnobori 2023). The recovered handle is of a type of relief decorated ware from Knidian (Cnidian) workshops in present-day Türkiye (Brusić 1999-2000, 83). Recovered sherds from the bodies of amphorae decorated with relief ribbing are of late antique date.

The sole metal find is a bronze annular open brooch (fibula) dated—based on analogous examples from

Sl. 16 Fotogrametrijski snimak nalaza u sondi 4 (izradio: GEOURED BRAJKOVIĆ d.o.o., rujan 2023, Pazin).

Fig. 16 Photogrammetric image of the finds in Trench 4 (by: GEOURED BRAJKOVIĆ d.o.o., September 2023, Pazin).

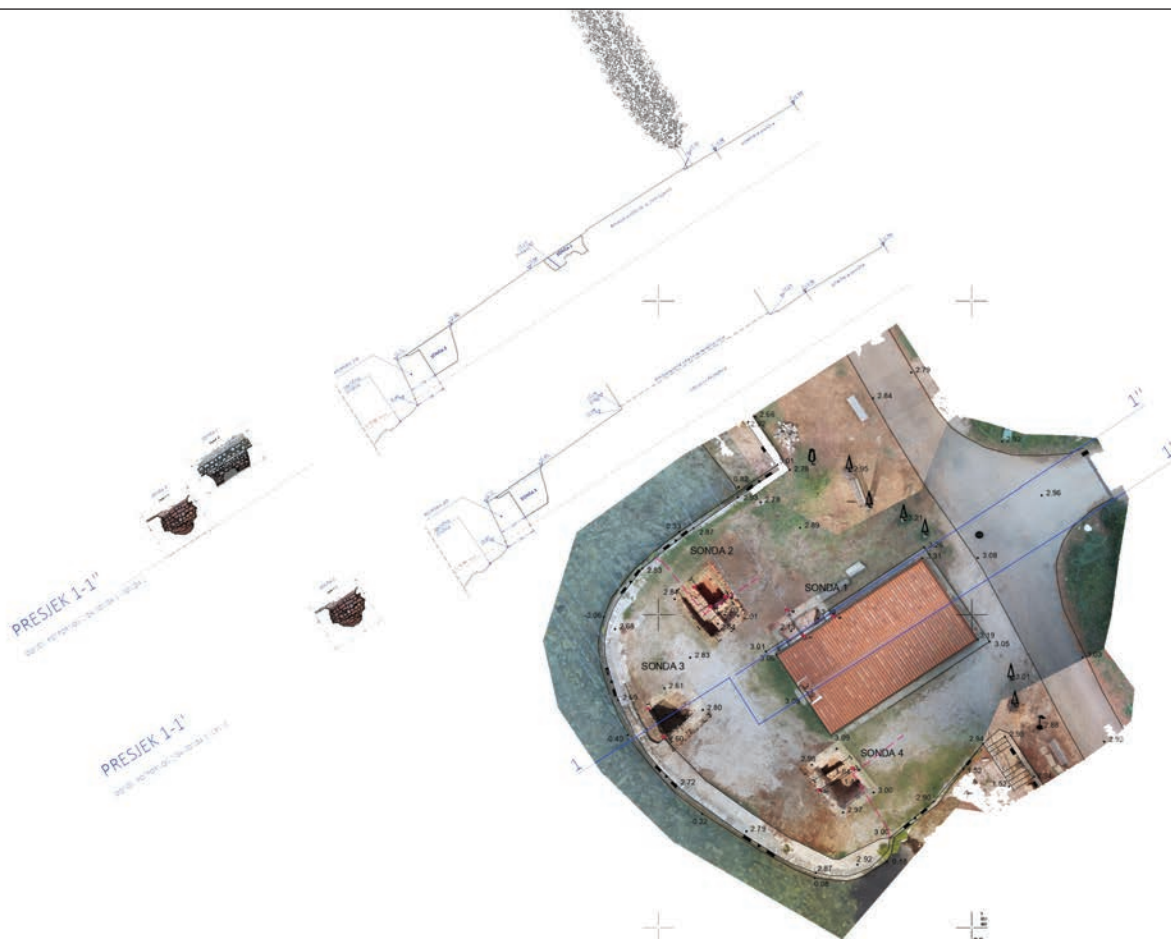
pečata nemoguće datirati u točno određeno razdoblje, iznimno je mala količina kuhinjskog posuđa i amfora. Najreprezentativniji nalaz je svakako ručka enofore (vrča za vino) ukrašena tordiranjem, kakve su bile u upotrebi u širokom vremenskom rasponu, od kraja 1. do početka 3. stoljeća (Atlante I 1981, 233–235; Brusić 1999–2000, 85). Zemljopisno najbliži analogni primjerak enofore, sačuvane u cijelosti, otkriven je na rtu Katoro, na položaju sjeverne luke, a datiran je u 2. – 3. stoljeće (Milošević Zakić, Bojić, Crnobori 2023). Otkrivena ručka pripada tipologiji reljefno ukrašenog posuđa iz knidskih (današnja Turska) radioničkih centara (Brusić 1999–2000, 83). Otkriveni ulomci tijela amfora koji su ukrašeni reljefno izvedenim rebrima datiraju se u kasnu antiku.

Jedini metalni nalaz je brončana prstenasto otvorena kopča, tj. fibula, koja se, prema analognim primjerima iz antičke Siscije (Sisak), datira u razdoblje od 2. do 4. stoljeća (Košćević 1991, 65).

antique period Siscia (Sisak)—to the 2nd to 4th c. period (Košćević 1991, 65).

An important indicator of the use of the investigated part of the building are fragments of wall plaster with fresco wall painting, found in the area of Trench 4. These are small fragments, few in number, done in red and yellow colour and absent decoration, allowing us to attribute them to a particular style, and thereby date them to a narrow chronological period.

Sherds from the bodies and moulded rims of pots of well-fired thin-walled grey to ochre ceramic, found at the periphery of Trench 2, along the integration (SU 032) added to wall 014, are very valuable to our dating of the construction of the first phase of the wall that forms the bounds of the plateau. A thin projecting rib separates the rims from the shoulders of these vessels. Analogous examples from Istria County, such as those found at Sveti Petar u Šumi, date the recovered sherds to the 16th c. This pot type is considered to have been

Sl. 17 Geodetska podloga s preklpom na ortofoto snimci platoa s crkvom sv. Pelegrina i karakterističnim presjekom (izradio: Ured ovl. arh. Klara Pustijanac, Svetvinčenat na podlozi GEOURED BRAJKOVIĆ d.o.o., rujjan 2023, Pazin).

Fig. 17 Geodetic plan overlapping an orthophotographic image of the plateau with the St Peregrinus church, with a characteristic section (by: bureau of chartered architect Klara Pustijanac, Svetvinčenat; over the plan by GEOURED BRAJKOVIĆ d.o.o., September 2023, Pazin).

Sl. 18 Ručka enofore i ulomci tijela kasnoantičkih amfora iz sonde 2 (fotografija: K. Gergeta Sotončić).

Fig. 18 Handle from an oenophorus and body sherds from late antique amphorae found in Trench 2 (photo: K. Gergeta Sotončić).

Sl. 19 Brončana fibula iz sonde 2 (fotografija: K. Gergeta Sotončić).

Fig. 19 A bronze fibula found in Trench 2 (photo: K. Gergeta Sotončić).

Sl. 20 Ulomci fresko oslika iz sonde 4 (fotografija: K. Gergeta Sotončić).
Fig. 20 Fragments of fresco wall painting found in Trench 4 (photo: K. Gergeta Sotončić).

Važan pokazatelj namjene istraženog dijela građevine su ulomci zidne žbuke s fresko oslikom, koji su otkriveni na području sonde 4. Radi se o malobrojnim i manjim ulomcima u crvenoj i žutoj boji bez dekoracije, zbog čega ih je nemoguće pripisati određenom stilu, te time datirati u uže razdoblje.

Vrlo vrijedan nalaz za datiranje izgradnje prve faze zida koji omeđuje plato predstavljaju ulomci tijela i profiliranih rubova lonaca dobro pečene keramike, tanjih stijenki sivooker boje, koji su otkriveni u rubnom dijelu sonde 2, uz dogradnju zida 014 (označenu kao SJ 032). Obodi su od ramena posude odvojeni tankim reljefno istaknutim rebrom. Pronađeni ulomci su temeljem analognih primjeraka na području Istre, primjerice

Sl. 21 Ulomci kuhinjskog posuda iz 16. st. iz sonde 2 (fotografija: K. Gergeta Sotončić).
Fig. 21 Sherds of 16th c. cooking ware found in Trench 2 (photo: K. Gergeta Sotončić).

imported to Istria from central European workshops (Bradara 2016, 115; Bradara, Radović 2012, 163).

Also present are sherds of Po Valley sgraffito ware, incised slipware with painted decoration produced in the period from the late 14th to late 16th c. (Bradara 2003, 43; Bradara 2016, 165). Comparison against pottery of the same type recovered in Pula and Rovinj (Bradara 2016, 133, 140) dates our sherds to the 16th c. Only a few sherds are present of sgraffito ware decorated with the

Sl. 22 Ulomci graviranog stolnog posuda iz sonde 4 (fotografija: K. Gergeta Sotončić).
Fig. 22 Sherds of sgraffito tableware found in Trench 4 (photo: K. Gergeta Sotončić).

onih u Svetom Petru u Šumi, datirani u 16. stoljeće. Pretpostavlja se da je takva tipologija lonaca dospjela u Istru iz keramičkih centara na području srednje Europe (Bradara 2016, 115; Bradara, Radović 2012, 163).

Prisutni su i ulomci s urezanim i oslikanim ukrasom na engobi (gravirana keramika) koja se proizvodila na području Padske nizine u razdoblju od kraja 14. do kraja 16. stoljeća (Bradara 2003, 43; Bradara 2016, 165). Otkrivene ulomke je usporedbom s istovrsnim primjercima iz Pule i Rovinja (Bradara 2016, 133, 140) moguće datirati u 16. stoljeće. Zastupljeno je svega nekoliko primjeraka gravirane keramike ukrašene kombiniranom tehnikom *a punta e stecca*, koja se razvila tijekom 16. i 17. stoljeća na području Veneta, Emilije Romagne i Lombardije (Gusar 2007, 180; Surić, Višnjic 2014, 216).

ZAKLJUČAK

Na platou na rtu Rožac na kojem je smještena crkva sv. Pelegrina otvorene su ukupno četiri arheološke probne sonde. U svakoj od njih otkrivene su arheološke strukture koje pokazuju kontinuitet korištenja ove lokacije od rimskog doba. Arheološko sondiranje uz pročelje crkve sv. Pelegrina pokazalo je da je crkva izgrađena direktno na dijelu rimske vile. Sjeverni perimetralni zid crkve dijelom počiva na podnom mozaiku unutarnje prostorije vile te na zidu koji tu prostoriju zatvara sa sjeverne strane. Upravo je tipologija podnog mozaika presudna u određivanju okvirne starosti građevine. S obzirom na to da se on, barem u istraženom dijelu, sastoji od isključivo bijelih tessera te da nema tragova bordura ili prikaza, možemo ga tek okvirno datirati najranije u 1. stoljeće pr. n. e., odnosno u širi vremenski raspon od 1. stoljeća pr. n. e. do 2. stoljeća n. e. Vremenski okvir polaganja otkrivenog primjerka moguće je suziti u kraj 1. stoljeća n. e., s obzirom na to da tada ornamentalna kompozicija mozaika postaje sve složenija (Meder 2003, 17-19; Starac 2002, 37). Velika količina tessera podnog mozaika koja je otkrivena rasuta u sloju SJ 004 upućuje na to da je ovaj prostor u kasnijoj fazi doživio preinaku. Pritom je položena druga podna obloga također izvedena u tehnici *opus tessellatum*. Samo bi proširenje sonde prema zapadu ukazalo na eventualnu funkciju strukture koja je, temeljem načina izgradnje, za sada okarakterizirana kao plitka niša. Dio iste ili njoj susjedne prostorije potvrđen je u sondi 2, u čijem je sjeverozapadnom uglu otkriven istovjetan podni mozaik te zidovi (SJ 014 i 026), čija je datacija također antička. Mozaik, koji je u južnom dijelu sonde u potpunosti uništen, nastavljao se u susjednoj

combined *a punta e stecca* technique that was developed in the 16th and 17th c. in the Veneto, Emilia Romagna, and Lombardy regions (Gusar 2007, 180; Surić, Višnjic 2014, 216).

CONCLUSION

Four archaeological exploratory trenches were excavated in the plateau (level area) atop which the St Peregrinus church sits. Each revealed archaeological features that point to continuity in the use of this location from the Roman period to the present. The archaeological test excavation along the façade of the St Peregrinus church has shown that the church was raised directly atop a part of a Roman period villa. Part of the northern perimeter wall of the church building overlaps the mosaic pavement and north wall of one of the villa rooms. The mosaic pavement type is critical to a determination of the approximate age of the building. Given that this pavement, at least in the part that has been investigated, consists entirely of white tesserae, and that there is no trace of a border or image, we can date it approximately to, at the earliest the 1st c. BCE, i.e., in the broader range from the 1st c. BCE to the 2nd c. CE. We can narrow the chronological range during which the uncovered section was laid to the end of the 1st c. CE given that this was the time that mosaic ornamental compositions became increasingly complex (Meder 2003, 17-19; Starac 2002, 37). The significant number of mosaic pavement tesserae found scattered in layer SU 004 suggests that this room saw remodelling in a later phase. That episode saw another flooring laid, also done in the *opus tessellatum* technique. The function of this structure, tentatively identified on the basis of the building method as a shallow niche, would only be clarified by the westward expansion of this trench. A part of the same room, or of an adjacent room, was identified in Trench 2, where a mosaic pavement of the same type was found in the northwest corner, as were walls SU 014 and SU 026, also of antique period date. The mosaic, entirely destroyed in the south end of the trench, continued into the neighbouring room, further to the south, outside the bounds of Trench 2. The south face of wall 014 saw an integration remodelling in the post-medieval period, as confirmed by sherds of 16th c. cooking ware found in the layer along this integration. We posit that wall SU 018, which survives in traces only and which follows the line of Roman period wall SU 026, forms the line of the earlier perimeter wall, which in the 19th c. still formed the outer limit of the plateau. Fill was added later along the older perimeter wall, and we posit that the integration added to antique period wall SU 014

prostoriji, dalje prema jugu, izvan okvira sonde 2. Zid 014 je u novom vijeku dograđen uz svoje južno lice, što potvrđuju ulomci kuhinjskog posuda iz 16. stoljeća, otkriveni u sloju uz ovu dogradnju. Pretpostavljamo da zid SJ 018, koji je sačuvan tek u tragovima i koji prati pravac pružanja rimskog zida SJ 026, predstavlja potez starijeg ogradnog zida koji je tijekom 19. stoljeća još uvijek tvorilo vanjsku granicu platoa. Naknadno je uz stariji ogradni zid nasut materijal, a pretpostavljamo da je antički zid SJ 014 dograđen upravo da bi njegov segment bio iskorišten kao dio ogradnog zida platoa. U sondi 4 nije otkriven očekivani krak starog ogradnog zida. Međutim, slojevi žbuke i urušenja pokazuju da je u ovom dijelu platoa (barem u okviru sonde 4) došlo do uništenja svih naknadnih struktura. Ostao je sačuvan zid (SJ 043) antičke datacije, koji se nastavlja prema sjeveroistoku i jugozapadu, te tragovi vapnene podnice uz zapadno lice zida.

Iako malobrojni, dijelovi podnog mozaika i ulomci fresko oslika sugeriraju način ukrašavanja prostorija vile. Količina građevinske keramike u sloju neposredno nad zemljom zdravicom, upućuje na urušenje krovne konstrukcije objekta, kao i na to da je građevina u južnom dijelu platoa imala samo prizemnu etažu.

Otvaranjem sonde 3 istraženo je unutarnje lice ogradnog zida, koje je zasigurno pripadalo prvotnom ogradnom zidu platoa pred crkvom. Linije starog i novoformiranog ogradnog zida poklapaju se upravo u ovome dijelu. Prostor unutar ogradnog zida bio je nasut debelim slojem obrađenog i neobrađenog kamenja. Za vrijeme korištenja prvotnog platoa njegova je gornja površina bila izlivena tankom vapnenom podnicom, što pokazuju segmenti podnice koji su otkriveni u sondama 2 i 3 (SJ 020 i 024). Iako je geofizičko snimanje u ovom dijelu utvrdilo postojanje zidova, pretpostavljamo da je geofizikom zapravo detektirano pravilnije oblikovano masivno kamenje unutar sloja nasipa.

Pokretni arheološki materijal iz rimskog doba pokazuje koncentraciju korištenja ovoga prostora u vrijeme kasne antike. Najranija faza istraženih struktura može se, temeljem položaja i korištenih ukrasnih elemenata – podnog mozaika i zidnog oslika, okarakterizirati kao maritimna vila. Koncentracija arhitektonskih sklopova iz rimskog doba na širem području grada Umaga je zaista impresivna. Promotrimo li samo područje koje je na jugu i sjeveru najbliže rtu Rožac, na potezu od današnjeg naselja Sv. Ivan Kornetski i na položaju koji nosi naziv Kravlji rt evidentirani su i dijelom istraženi dijelovi rimske ruralne arhitekture s proizvodnim i lučkim postrojenjem te pripadajućim nekropolama (Milošević,

was done with the purpose of using this segment as part of the plateau perimeter wall. The expected section of the older perimeter wall was not found in Trench 4. The mortar and collapse layers, however, show that all later structures were destroyed in this part of the plateau (at least within the bounds of Trench 4). An antique period wall (SU 043) that runs on to the northeast and the southwest has survived, as have traces of a lime pavement along the west face of the wall.

Although few in number, the sections of mosaic pavement and of fresco wall painting are indicative of the villa's interior decoration. The quantity of ceramic building material in the layer just above the subsoil points to a collapse of the building's roof structure, and that the building in the south end of the plateau had only a ground level.

The excavation of Trench 3 investigated the inside face of the perimeter retaining wall, which certainly was part of the initial plateau perimeter wall in the area facing the church building. It is here that the lines of the old and the newly formed perimeter wall overlap. The space within the perimeter wall was filled with a thick layer of dressed stone and rubble. During the period in which the initial plateau was in use a thin lime pavement was poured on its surface, as is indicated by the segments of this pavement found in Trenches 2 and 3 (SU 020 and SU 024). The geophysical imaging of this area indicated the presence of walls; we posit, however, that the geophysical imaging actually detected the massive dressed stone blocks of more regular form within the fill layer.

The Roman period archaeological artefacts show intensive use of the area in the late antique period. Based on the position, and the decorative elements used—the mosaic pavement and the wall painting—the earliest phase of the investigated structures suggests a maritime villa. The concentration of Roman period architectural complexes in the broad Umag area is impressive. Roman period rural architecture with production and port installations, and the attendant necropolises, have been identified and partially investigated in the area to the south and north of the Rožac cape, along the stretch from what is now the Sveti Ivan Kornetski settlement, and the position known as Kravlji cape (Milošević & Bojić 2011, 38–43, 53, 67–69, 77–79). The villa at the Rožac cape is situated in a cove that is more exposed to gusting westerly wind than is, for example, the Kocišće cove to the south.⁸ This is supported by the state of preservation of finds that predate the development of a coastal wall and the

⁸ Kocišće cove lies between the Sveti Ivan Kornetski settlement to the south and the Špin settlement to the north.

Bojić 2011, 38–43, 53, 67–69, 77–79). Vila na rtu Rožac smještena je u uvali koja je izloženiya jačem udaru vjetra sa zapada u odnosu na primjerice uvalu Kocišće na jugu⁸. To potvrđuje i stanje očuvanosti nalaza prije podzidavanja obale i formiranja turističko-stambenog naselja Sv. Pelegrin, ali i nalazi dvaju brodoloma na području Kravljeg rta, od kojih je jedan zasigurno iz rimskog doba (Koncani Uhač 2011, 7–8, 11). Unatoč tomu, u uvali Draga je u rimsko doba formirano operativno pristanište koje tvore dva lukobrana (Koncani Uhač 2018, 245–251). S obzirom na to da je mul u sjevernom dijelu uvale Kocišće na gotovo jednakoj udaljenosti, pitanje je koje je lučko postrojenje vila na rtu Rožac koristila za svoje potrebe. Nalaz skeletnog ukopa koji je evidentiran 1970. godine upućuje na to da je područje u blizini vile na rtu Rožac, ili njen dio, korišteno kao nekropola. Iako grob nije sadržavao priloge i nije točno ubiciran, nalaz nadgrobnog spomenika, koji je datiran u kraj 2. ili početak 3. stoljeća, potvrđuje da je nekropola bila u upotrebi u razdoblju razvijenog Carstva ili kasnog principata.

Jedini dosadašnji nalaz koji bi mogao upućivati na proizvodnu djelatnost u okviru vile je podložak vertikalnih nosača vitla (*stipites*) za ulje, smješten neposredno uz crkvu. Iako su nalazi keramičkih pršljenova unutar istraženog područja malobrojni, oni pokazuju da je stanovništvo vile bilo ovisno o moru kao izvoru hrane⁹.

Nema arheoloških tragova korištenja ovoga prostora tijekom ranog srednjeg vijeka, sve do izgradnje prvotnog sakralnog objekta posvećenog sv. Pelegrinu, početkom 12. stoljeća. Plato oko crkve svoj je prvotni oblik poprimio početkom novoga vijeka. Teren je nasut, a kao hodna obloga korištena je vapnena podnica. Do naknadnog proširenja platoa došlo je najkasnije 1967. godine. Pritom je zapadni segment ogradnog zida dozidan s vanjske strane, i time dodatno ojačan.

Sveti Pelegrin tourism and residential settlement, and by the find of two shipwrecks in the Kravlji cape area, one of which can confidently be attributed to the Roman period (Koncani Uhač 2011, 7–8, 11). Notwithstanding, the Roman period saw the formation of a wharf in the Draga cove comprising two breakwaters (Koncani Uhač 2018, 245–251). Given that the mole in the north end of the Kocišće cove is at an almost equal distance it remains an open question which of these port installations the villa at the Rožac cape used. The find of a skeletal burial in 1970 suggests that the area near the villa at the Rožac cape, or a part of it, was used as a necropolis. Although there is no precise location data for this burial, which did not include grave gifts, the find of a gravestone, dated to the late 2nd or early 3rd c., confirms that the necropolis was in use during the high imperial period or the late principate.

The only find that might indicate production activity at the villa is that of the base of the stone winch support posts (*stipites*) of an olive (oil) press that was situated immediately adjacent the church building. Although finds of ceramic sinkers in the investigated area are sporadic, they do indicate that the villa inhabitants depended on the sea as a source of food.⁹

There are no archaeological traces of the use of this area in the early medieval period, through to the erection of the initial sacral building dedicated to St Peregrinus early in the 12th c. The plateau around the church building took on its initial form early in the post-medieval period. The terrain was raised with fill, with a lime pavement used as the walking surface. The subsequent expansion of the plateau occurred at the latest in 1967. During this expansion the west segment of the perimeter wall was broadened to its outside face and thus reinforced.

⁸ Uvala Kocišće smještena je između naselja Sv. Ivan Kornetski na jugu i naselja Špin na sjeveru.

⁹ Ova vrsta utega za ribarske mreže korištena je za tzv. ribarske mreže potegače (Milošević Zakić 2022, 13).

⁹ This fishing sinker type was used on drift nets (Milošević Zakić 2022, 13).

WEB IZVOR / INTERNET SOURCES

Civico Museo d'Antichità J. J. Winckelmann, Trieste: <<https://museoantichitawinckelmann.it/visita-2/materiali-di-provenienza-istriana/#antimo>>, [15. 9. 2023.]

LITERATURA / LITERATURE

ATLANTE DELLE FORME CERAMICHE I, *Ceramica fine romana nel bacino mediterraneo (medio e tardo impero)*, Enciclopedia dell'arte antica, classica e orientale. Istituto della enciclopedia italiana Treccani, Roma

BALDAŠ, V., MILOTIĆ, D., MILOTIĆ, I. 2007. *Lovrečica i Sveti Ivan Kornetski*. Lovrečica – Donja Lomnica, Župa Lovrečica – Ekološki glasnik

BENEDETTI, A. 1973. *Umago d'Istria nei secoli*, vol. I, Trieste

BENEDETTI, A. 1975. *Umago d'Istria nei secoli*, vol. II, Trieste

BENUSSI, B. 1927.-1928. Dalle annotazioni di A. Puschi per la Carta archeologica dell'Istria, *Archeografo Triestino*, 42, Trieste

BOLŠEC FERRI, N., MILOŠEVIĆ, B. 2012. Baština Umaga i okolice, 59–87. Benčić, S., Martinčić, I., Milošević, B., Sušan, D., Ušumović, N. (ur.), *Baština Umaga i okolice, u: Umag(o): monografija grada Umaga/monografia della città di Umago*, Gradska knjižnica Umag: Pučko otvoreno učilište "Ante Babić", Umag

BULIĆ, D. 2014. *Rimska ruralna arhitektura Istre u kontekstu ekonomske i socijalne povijesti*. Neobjavljena doktorska disertacija, Sveučilište u Zadru

BRADARA, T. 2003. Nalazi kasnosrednjovjekovne i renesansne glazirane keramike u Istri (od 14. do 16. stoljeća). *Histria archaeologica* 32/2001, 31–53.

BRADARA, T. 2016. Blagovanje / A tavola e in cucina / Dining, 103–188. Bradara, T., Krnjak, O. (ur.), *Temporis Signa: Arheološka svjedočanstva istarskog novovjekovlja / Testimonianze archeologiche del periodo postmedievale in Istria / Archaeological evidence of the Istrian modern era*. Monografije i katalogi 26. Arheološki muzej Istre. Pula

BRADARA, T., RADOVIĆ, S. 2021. Nalazi iz kaštela Rašpor – arheološka i arheozoološka analiza. *Histria archaeologica* 51/2020, 159–203.

BRUSIĆ, Z. 1999.–2000. Knidska reljefna keramika na jadranskim nalazištima, *Opuscula archaeologica*, 23–24, Zagreb, 83–91.

CIL 1872. *Corpus Inscriptionum Latinarum: Inscriptiones Galliae Cisalpiniae Latinae, vol. V*, Berlin, 48.

GEOPROJEKT d.d. 2017. Elaborat zaštite okoliša uz zahtjev za ocjenu o potrebi procjene utjecaja na okoliš za zahvat izgradnje biciklističke staze Umag – Špina

GERGETA SOTONČIĆ, K. 2023. Okoliš crkve sv. Pelegrina, na k. č. 3602 k. o. Umag, Izvještaj o probnom arheološkom iskopavanju, Arhiva Arheo TiM d.o.o., Pula

GUSAR, K. 2007. Kasnosrednjovjekovna i novovjekovna glazirana keramika s lokaliteta sv. Križ u Ninu, *Archaeologia Adriatica*, vol. 1, num. 1. Zadar, 175–198.

DEGRASSI, A. 1936. *Inscriptiones Italiae, vol. X, Regio X, fasc. III - Histria Septemtrionalis*, Roma, La Libreria dello Stato, 27–28.

JELENIĆ, S. 1997. *Umag, sakralno bogatstvo Umaga i okolice*, Narodno sveučilište "Ante Babić", Umag

KANDLER, P. 1846. *L'Istria*, anno I, n. 30

KANDLER, P. 1876. *Notizie storiche di Pola*, Parenzo

- KONCANI UHAČ, I. 2011. Izvještaj o podmorskom arheološkom pregledu područja oko Kravljeg rta (ex tvornica cementa Umag), Muzej Grada Umaga
- KONCANI UHAČ, I. 2018. *Rimski lučki uređaji u Istri i njihov arheološki kontekst*. Neobjavljena doktorska disertacija, Sveučilište u Zadru
- KOŠČEVIĆ, R. 1991. *Antička bronca iz Siska, umjetničko-obrtna metalna produkcija iz razdoblja Rimskog Carstva*, Zagreb
- MATIJAŠIĆ, R. 1987. Topografija antičke ruralne arhitekture na obalnom području sjeverne Istre, *Izdanja Hrvatskog arheološkog društva*, 11/2, 75-95.
- MATIJAŠIĆ, R. 1998. *Gospodarstvo antičke Istre. Arheološki ostaci kao izvor za poznavanje društveno-gospodarskih odnosa u Istri u antici (I. st. pr. Kr. - III. st. pos. Kr.)*. Pula, Žakan Juri
- MEDER, J. 2003. *Podni mozaici u Hrvatskoj od 1. do 6. stoljeća*, Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, Uprava za zaštitu kulturne baštine, Zagreb
- MILOŠEVIĆ, B., BOJIĆ, B. 2011. Konzervatorska podloga za Prostorni plan uređenja Grada Umaga - Izmjene i dopune
- MILOŠEVIĆ ZAKIĆ, B. 2022. *Mreže i udice, eksploatacija mora u doba antike i ranog srednjeg vijeka*, Katalog izložbe, Umag
- MILOŠEVIĆ ZAKIĆ, B., BOJIĆ, B., CRNOBORI, B. 2023. *Umaško priobalje u antici*, Katalog izložbe, Umag
- MLAKAR, Š. 1967. Izvještaj Arheološkog muzeja Istre u Puli, broj: 475, Pula
- MLAKAR, Š. 1970. Izvještaj Arheološkog muzeja Istre u Puli, broj: 603, Pula
- OTOČAN, M. 2015. *Povijest turizma i kulturne baštine Umaga*, Pazin
- PUSTIJANAC, K., GERGETA SOTONČIĆ, K. 2023. Konzervatorski elaborat za potrebe uređenja prostora oko crkve sv. Pelegrina kraj Umaga, Svetvinčenat
- SALKOVIĆ, A., GROZNICA, N. 2023. GPR istraživanja na k. č. 3602, k. o. Umag
- STARAC, A. 2002. Rimska vila u Karpinjanu (Istraživanja godine 1995.), *Zbornik radova s Međunarodnoga znanstvenog skupa Novigrad - Cittanova 599-1999*, (ur./ed. J. Zihlerl), Pučko otvoreno učilište Novigrad - Cittanova, 27-63.
- SURIĆ, R., VIŠNJIĆ, J. 2014. Novovjekovna keramika i potencijalna radionica u Veštru. L. Bekić (ed.), *Luka Veštar - Der Hafen von Veštar*, 211-242. Zadar, Međunarodni centar za podvodnu arheologiju u Zadru